

**mr Dragić Rabrenović**, doktorand<sup>1</sup>

Direktor, Lokalni javni emiter Radio Bijelo Polje, Bijelo Polje, Crna Gora

**dr Dragan Klarić**, docent<sup>2</sup>

Direktor, Lokalni javni emiter RTV Budva, Budva, Crna Gora

## Lokalni javni emiteri - značajan činilac medijskog sistema Crne Gore

**Apstrakt:** U ovom radu ćemo govoriti o lokalnim javnim emiterima kao medijima koji obavljaju ulogu medijskih javnih servisa. Polazimo od hipoteze da su ovi mediji značajan činilac u crnogorskom medijskom sistemu i da su njihova uloga i funkcija od izuzetnog javnog interesa. Koristićemo metode naučne deskripcije, analize sadržaja, komparativnu metodu i anketu. Kreirali smo upitnik na koji su odgovorili direktori 11 od ukupno 14 emitera.<sup>3</sup> Od njih smo nastojali da saznamo detalje o programskoj orijentaciji, tehničkoj opremljenosti, kadrovskoj strukturi, da razmotrimo koliko se bave istraživačkim novinarstvom, da li imaju prepreke u radu i kakav je njihov odnos sa osnivačima i drugim institucijama. Kroz ova pitanja smo željeli da dođemo do podataka o programskoj koncepciji i odgovora koliko lokalni javni emiteri posluju u javnom interesu, da li su za to osposobljeni tehnički i kadrovski, kako bi ustanovili da li su i koliko značajni za medijski sistem u Crnoj Gori.

**Ključne riječi:** *lokalni javni emiteri, medijski sistem, Crna Gora*

---

1 Predsjednik Upravnog odbora Unije lokalnih javnih emitera Crne Gore i član Radne grupe za izradu Nacrta Zakona o elektronskim medijima Ministarstva kulture Crne Gore 2015. godine.

2 Član Upravnog odbora Unije lokalnih javnih emitera Crne Gore i profesor na Fakultetu za menadžment u Herceg Novom.

3 Podaci su prikupljeni u februaru i martu 2014. godine i jedan dio je prezentovan na kursu „Comparative Media Systems: Post-Transition“, Inter University Center, Dubrovnik, 7-11 April 2014, pod nazivom The role and importance of local public broadcasters in the media system of Montenegro, Rabrenović, D. (2014).

**MSc Dragić Rabrenović**, PhD Candidate

Director, Local Public Broadcaster Radio Bijelo Polje, Bijelo Polje, Montenegro

**PhD Dragan Klarić**, docent

Director, Local Public Broadcaster RTV Budva, Budva, Montenegro

## Local Public Broadcasters - an Important Factor in the Media System of Montenegro

**Abstract:** In this article we will talk about local public broadcasters as well as the media who perform the role of public service media. We start from the hypothesis that these media are an important factor in the Montenegrin media system and that their roles and functions are of particular public interest. We will use the methods of scientific description, content analysis, comparative method and survey. We have created a questionnaire answered by 11 directors out of 14 broadcasters.<sup>4</sup> From them, we tried to find out details about the program orientation, technical equipment, personnel structure, to consider how to engage in investigative journalism, whether they have barriers to work and what is their relationship with the founders and other institutions. Through these questions we wanted to get to the data on the program conception and answers as local public broadcasters operate in the public interest, whether they are a trained technical and personnel, to determine whether they are or how important the media system in Montenegro.

**Key words:** *Local Public Broadcaster, Media System, Montenegro*

---

<sup>4</sup> The data were collected in February and March 2014, and one part is presented in the course „Comparative Media Systems: Post-Transition“, Inter University Center, Dubrovnik, 7-11 April 2014, entitled The role and importance of local public broadcasters in the media system of Montenegro, Rabrenović, D. (2014).

## Uvod

Polazeći od hipoteze da su lokalni javni emiteri značajan činilac u crnogorskom medijskom sistemu i da su njihova uloga i funkcija od izuzetnog javnog interesa u ovom radu želimo da ukažemo na potrebu opstanka i adekvatnog tretmana javnih medijskih servisa na lokalnom nivou. „Za javni servis kao medijski sistem, najčešće se kaže da je: osnovan od javnosti, kontrolisan od javnosti i finansiran od javnosti i da je zato optimalni oblik ostvarivanja komunikacionih potreba građana. Reč je o najširem društvenom interesu koji jedino u sadejstvu društvenih snaga: institucija sistema i celokupnog civilnog društva, odnosno samih građana može u potpunosti da bude ostvaren. U tom smislu javni servis je značajan faktor demokratizacije društvenih odnosa i katalizator otvorenog društva“ (Veljanovski, 2005:21). Ukoliko se složimo sa konstatacijama koje iznosi Veljanovski ostaje da ustanovimo u kojoj mjeri lokalni javni emiteri u Crnoj Gori obavljaju ulogu javnog servisa, koliko posluju u skladu sa načelima o javnom interesu i koliko su značajan činilac medijskog sistema. Prema mišljenju Nade Zgrabljic Rotar temeljni indikatori na osnovu kojih se procjenjuje kvalitet javnih servisa „podrazumjevaju da je emitiranje javnih servisa zakonom precizno definirano; da javni servis ima specifična jamstva novinarske neovisnosti, te da može osigurati neuplitanje politike u svoje emitiranje; da posjeduje odgovarajuće tehničke potencijale i resurse, te da je putem određenih nadzornih tijela odgovoran javnosti“ (2011:100). U skladu sa pomenutim indikatorima razmatramo i stanje nekada lokalnih javnih radio-difuznih servisa, a danas lokalnih javnih emitera, odnosno medijskih servisa u Crnoj Gori. Naime, kako primjećuje Veljanovski u novije vrijeme pojam 'javni radio difuzni servis' se zamjenjuje pojmom 'javni medijski servis'. „Ne radi se samo o terminološkoj razlici već o suštini koja je određena novom tehnološkom revolucijom, činjenicom da javni servisi, kao i komercijalni, nisu više emiteri, već pružaoci programskih usluga. Te usluge u doba digitalizacije podrazumevaju mnogo širi spektar servisa pri čemu se naročito insistira na interaktivnosti i učešću publike u koncipiranju programa“ (Veljanovski, 2012:98/99). Takvo stanovište iznosi i Paolo Mancini (Paolo Mancini) u raspravi o terminološkoj, ali i suštinskoj promjeni. „Kao što je dobro poznato ideja o javnim medijskim servisima (PSM) zamijenila je prethodnu o javnoj radio-difuziji (PSB) što ukazuju na potrebu da se poveže radio-difuzija sa drugim sredstvima komunikacije, a prije svega sa novim medijima“ (2014:11). Mancini dalje pojašnjava da za mnoge naučnike javni medijski servis, kao što je to slučaj sa javnom radio-difuzijom, predstavlja neku vrstu „univerzalnog koncepta“ koji funkcioniše u svakom istorijskom trenutku i u svim uslovima pri čemu citira Mek Kvejla (McQuail, 1992) da postoji opšti konsenzus oko tri glavna načela na kojima počiva javni medijski servis: univerzalizam, pravednost i nacionalni identitet. „Prije svega javni mediji moraju doći do svih građana: ovo je izvorna misija PSB. Kada je uz pomoć tehnologije ovaj cilj postao lako dostupan, univerzalizam je promijenio suštinu: svi različiti glasovi u društvu moraju imati svoj prostor u javnim kanalima i oni treba da budu pravedno tretirani. I konačno, barem u prvom periodu PSB, izgradnja i jačanje naci-

onalnog identiteta, odbrana i širenje nacionalnog jezika i kulture bili su među glavnim ciljevima javnog radija i televizije“ (Mancini, 2014:11).

Sa druge strane da lokalni javni emiteri u Crnoj Gori obavljaju ulogu javnih medijskih servisa na lokalnom nivou, između ostalog, potvrđuje regulatorni okvir u ovoj oblasti. Rješenja koja su propisana za nacionalni javni medijski servis važe i za lokalne javne emitere među kojima je definisano šta su javni emiteri, na koji način se ostvaruje javni interes, način osnivanja, finansiranja i koji su organi upravljanja (Zakon o elektronskim medijima, članovi od 73. do 77.). Zbog svega navedenog smatramo da su ovi mediji posebno značajni i to je jedan od razloga zbog čega smo analizirali odnos javnih medijskih servisa i javnog interesa u ovom istraživanju.

## Medijski sistem u Crnoj Gori kroz prizmu lokalnih javnih emitera

Medijski sistem u Crnoj Gori nije zatvoren sistem i neprestano je u korelaciji sa ostalim sistemima koji u velikoj mjeri utiču na njega, kao i on na njih. Ne može se govoriti o medijima u Crnoj Gori, a da ne pomenemo politički ili ekonomski sistem. Odnosno vezu koja postoji među njima i uticaj jednih na druge. Kako primjećuju Danijel Halin i Paolo Mancini (Daniel Hallin, Paolo Mancini) „Relativni uticaj medijskog sistema na političke institucije i obrnuto, može varirati istorijski, sa dominacijom političke snage u medijskom sistemu u nekim periodima, dok je u ostalim periodima medijski sistem nezavisan (ili više determinisan ekonomskim moćima) i može ostvariti veći autonomni uticaj na politički svijet (2004:47).

Koliko god da posmatramo medije samostalno, treba imati na umu da su uvijek dio cjeline i da ne mogu funkcionisati izolovano. Ovdje ćemo se složiti sa definicijom koju daje Veljanovski da je „medijski sistem skup organizovanih oblika masovnog komuniciranja, institucija i delatnosti, kojima se obezbeđuje slobodan protok informacija i zadovoljavaju komunikacione potrebe građana“ (2012:13). Svakako da su u takvoj simbiozi mediji samo jedan od elemenata sistema, dok su među ostalima i državne institucije, medijska pravila, građani i dr. Koliki značaj u cjelokupnom društvenom sistemu ima medijski sistem sigurno zavisi od različitih faktora, ali i od države do države. Ipak se treba složiti sa zaključkom da se radi o stvarno moćnom društvenom podsistemu (2012:16). Kada govorimo o medijskom sistemu Crne Gore složićemo se sa konstatacijama koje iznosi Rabrenović A. (2014) da je ovaj sistem i dalje u procesu tranzicije. Kako se navodi od raspada SFRJ do danas konstantno se suočava sa promjenama u svim njegovim sferama. Te se promjene prije svega ogledaju u normativnoj ravni, vlasničkoj strukturi i pluralizaciji medija.

U zavisnosti od toga koja dimenzija ima veći uticaj na medije, onda možemo govoriti o stanju i ulozi medija u tom sistemu. Stoga Veljanovski smatra da moć medijskog sistema ne treba da bude odvojena od društva, već treba da služi dobrobiti zajednice. „To podrazumeva da u otvorenom demokratskom medijskom sistemu treba da budu ostvareni sloboda izražavanja i stvarno slobodan protok informacija, kao osnovna ljudska prava, bez ikakve dominacije bilo kakvih centara moći: političkih, ekonomskih, vojno-bezbednosnih i drugih“ (Veljanovski, 2012:17). Koliko je u

Crnoj Gori medijski sistem demokratski, pokušaćemo da ustanovimo na primjeru lokalnih javnih emitera koji se često suočavaju sa problemima u svom radu. Naime, ako se složimo da je jedan od osnovnih faktora koji određuju stanje u medijima, u bilo kojoj državi, politička situacija, onda nas podaci iz pojedinih gradova upućuju na zaključak da su ovi mediji ugroženi. Promjenom lokalne vlasti mediji čiji su osnivači skupštine opštine bili su na udaru samo u posljednje dvije godine u nekoliko gradova. Nije bilo razlike u odnosu prema lokalnim emiterima bez obzira koja stranka ili koalicija je dolazila na vlast u nekoj opštini. Promjenom vlasti na lokalnim izborima u Rožajama među ostalim institucijama i javnim ustanovama i direktor Radija Rožaje je prinuđen da podnese ostavku. Sa druge strane promjena vlasti u Herceg Novom, Beranama i Pljevljima je dovela do pokretanja procedure smjene i izbora Savjeta kao jednog od organa upravljanja, a kasnije i promjene direktora. Ovi navodi su objedinjeni i u zajedničkom dopisu prosljeđeni na razmatranje nadležnim institucijama, odnosno Agenciji za elektronske medije Crne Gore i Direktoratu za medije Ministarstva kulture Crne Gore.<sup>5</sup>

Takođe, ako se složimo da su dio medijskog sistema i državne institucije, odnosno u ovom slučaju osnivači, onda se dovodi u pitanje i taj odnos. Obzirom na to da su lokalne uprave te koje većinski finansiraju lokalne medije, onda je diskutabilan odnos nezavisnosti i slobode koje proizilaze iz finansijske stabilnosti ili nezavisnosti. Naime, u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima „Javni emiteri stiču prihode iz dijela opštih prihoda budžeta Crne Gore, odnosno dijela opštih prihoda budžeta jedinice lokalne samouprave i drugih izvora u skladu sa zakonom i osnivačkim aktom“<sup>6</sup> pri čemu su u većini gradova ova sredstva nedovoljna za nesmetan rad. Još jedan evidentan problem u neprecizno definisanom obliku finansiranja je i taj što nadležni organi jednostrano donose odluke o visini sredstava koja će biti opredjeljena za neki lokalni medij, pri čemu se, prema našim podacima, ta sredstva u većini gradova ne isplaćuju redovno i često ne u predviđenom iznosu. S obzirom na konstataciju koju iznose Monro Prais (Monroe E. Price) i Mark Reboj (Marc Raboy) da je od suštinske važnosti za dugoročni uspjeh jednog javnog servisa možda najvažniji pravi model finansiranja, onda možemo zaključiti u kakvoj se trenutno situaciji ovi mediji nalaze. Pomenuti autori su primijetili primjere javnih medija u čijem je razvojnom putu model finansiranja bio ključni element uspjeha i one kod kojih je taj model predstavljao teret. Prema njihovom mišljenju „idealni model je onaj koji je: dovoljno izdašan da stvori medij koji je istinski konkurent komercijalnim kanalima; nezavisan od nepoželjnog uticaja države ili drugih uticaja; predvidiv na srednji rok; sposoban da raste sličnom ili bržom stopom od troškova javnog servisa; dovoljno jednostavan i pravičan da se može sprovesti s minimalnim političkim nesuglasicama“ (2002:23/24). Ovdje se nameće zaključak do kojeg dolazi Klarić da „ukoliko država želi da afirmiše slobodu medija, a to je jedno od poglavlja u procesu evropskih integracija Crne Gore, neophodno je rješavati gorući problem

5 Unija lokalnih javnih emitera Crne Gore, *Dopis povodom smjene organa upravljanja u lokalnim javnim emiterima*, Br. 20/15, 16.11.2015. godine.

6 Zakon o elektronskim medijima, član 76.

lokalnih emitera, a to je održivo finansiranje, koje će redakcijama lokalnih medija omogućiti nesmetan rad u cilju razvoja slobodnog i nezavisnog novinarstva u Crnoj Gori“ (2014:235). Sličan stav je zastupljen i u javnim obraćanjima i dopisima Unije lokalnih javnih emitera Crne Gore kao organizacije koja okuplja sve lokalne javne emitere sa ciljem međusobne saradnje i podizanja značaja javnih medijskih servisa. Tako se u jednom od saopštenja navodi: „Prije svega tražimo da se zakonski uspostavi stabilan sistem finansiranja koji će biti ujednačen na državnom nivou i neće biti podložan bilo kakvim političkim ili ekonomski uticajima, kako ne bi došli u situaciju da zavisimo od dobre volje lokalnih činovnika već da budemo snažni i nezavisni mediji, koji će obavljati funkciju javnog medijskog servisa na lokalnom nivou, a sve to u interesu građana. S obzirom na to da su lokalne javne servise osnovali, finansiraju i kontrolišu građani, tražimo da se naš rad vrednuje i prepozna u zakonu, ali i kod lokalnih uprava. Želimo medije koji bi bili oslobođeni uticaja bilo kakve političke i ekonomske moći, te da zakoni iz ove oblasti budu međusobno usklađeni i prilagođeni prije svega evropskim standardima”.<sup>7</sup>

Sa druge strane, kako zapaža Klarić, jedan od problema sa kojima su suočeni mediji je ekonomska kriza koja nije mimoišla ni Crnu Goru, odrazila se i na poslovanje medija u ekonomskom, ali i u informativnom smislu. „U trci za profitom najveće radio i TV kuće pronalaze različite načine kako bi opstale. Brojne medijske organizacije podliježu duhu vremena i u trci za informacijama gube trku sa kvalitetom“ (Klarić, 2014:227). Pri čemu možemo zaključiti da takva situacija dodatno otežava rad javnih emitera u Crnoj Gori čiji prioritet nije profit već javni interes po samoj definiciji ove vrste medija.

Veljanovski bilježi (2012) da su još jedan od elemenata medijskog sistema medijska pravila, odnosno regulativa i samoregulacija. Stepem demokratičnosti regulative, usklađenost sa evropskom pravnom tekovinom, ali i implementacija, su jasan pokazatelj funkcionisanja medija u nekoj državi. Na koji način i u kojim uslovima su mediji u Crnoj Gori poslovali govore i podaci da je zakonski okvir do sada promijenjen više puta od 1990. godine. Pri čemu su najčešće i najveće promjene bile usmjerene na državne medije, to jest kasnije, na javne radio-difuzne servise.<sup>8</sup>

Uprkos činjenici da je u proceduri još jedna transformacija kroz koju prolaze elektronski mediji, određena pitanja i dalje ostaju neriješena. Zbog toga danas lokalni javni emiteri uglavnom posluju sa zajedničkim problemima među kojima su osim finansijskih i neimplementacija zakonskih normi, nelojalna konkurencija, neriješena tehnička i kadrovska pitanja.

---

7 ULES CG (2015). Tražimo konkretne izmjene zakona a ne kozmetičke intervencije, [http://ules.me/cg/index.php?option=com\\_content&task=view&id=64&Itemid=1](http://ules.me/cg/index.php?option=com_content&task=view&id=64&Itemid=1), posjećeno 1. oktobar 2015.

8 Opširnije vidi u: Rabrenović, A. (2015). Transformacija državnih elektronskih medija u javne servise u Crnoj Gori, u *Media and Communication/Mediji i komunikacije*, br. 3, jun, Akademija društvenih nauka, Bijelo Polje

## Lokalni javni mediji i javni interes

Proučavajući medijske sisteme Džonatan Hardi (2008) (Jonathan Hardy) zaključuje da postoje značajne razlike između sjevernoameričkog i evropskih sistema u načinu organizacije, finansiranja i regulacije radio-difuzije. Kada crnogorski medijski sistem svrstamo u grupu evropskih možemo primijetiti da posjeduje određene specifičnosti o kojima smo govorili. Svakako je jedna od temeljnih karakteristika postojanje lokalnih javnih emitera koje čini 14 radija i tri televizije. Činjenica da javne lokalne radio stanice postoje u većini gradova u Crnoj Gori i da su prve među njima nastale '70-tih godina 20. vijeka nam dovoljno govori o značaju ovih medija u cjelokupnom sistemu.

Osim toga radio kao prvi elektronski medij je imao posebnu ulogu u masovnom komuniciranju sa čime se slažu brojni teoretičari. Tako Hardi primjećuje da je od ranih godina nastanka radija, društvena moć radio-difuzije bila prepoznata, zbog čega je, kako smatra, bila opravdana i intervencija u korist javnog interesa (2008:56). „Radio je osnovan na onome što će kasnije biti identifikovano kao principi javnog servisa, što podrazumijeva sveopštu dostupnost i pristup. Radio prenosi će biti uspostavljeni gdje god je to bilo tehnički izvodljivo. Slušaoci su imali izbor nacionalnih i lokalnih/regionalnih servisa. Došlo je do pojave 'kombinovanih' programa koji su se sastojali od vijesti, razgovora, drame, sporta, religije, muzike (uglavnom klasične) kolažnih emisija i lagane zabave“ (Hardy, 2008:48). O doprinosu lokalnih radio stanica, između ostalih, govore i Prajs i Reboj koji zapažaju da se broj lokalnih radio stanica poslednjih decenija uvećao i da one čine novi element i daju originalni doprinos javnoj radio difuziji. „Svojom otvorenošću ka potrebama zajednica kojima služe, lokalni mediji olakšavaju pristup građana sistemu radio-difuzije i pomažu njihovo učešće u javnom životu. Njihov program je potpuno u duhu javne radio-difuzije“ (Prajs, Reboj, 2002:39).

Slično mišljenje iznose i Ugrinić i Veljanovski zapažajući da je lokalni radio, odnosno, kako dodaju, radio lokalne zajednice, nastao sa razvojem te iste zajednice, njenih privrednih, ekonomskih, kulturnih, obrazovnih komunikacijskih potencijala i istovremeno potreba ljudi da o svom neposrednom okruženju budu bolje obavješteni (2014:65). Ovi autori su istakli jednu od veoma značajnih osobenosti lokalnog radija koji po njihovim riječima može da bude jednako raznovrstan kao i radio sa većim teritorijalnim pokrivanjem, ali obrnuto, nije moguće da nacionalni, pa i regionalni radio, tako detaljno obavještava o svakodnevnim životnim pitanjima ljudi (Isto). Lokalne radio stanice kako oni primjećuju svakoga dana mogu da budu servis građana emitujući „...informacije iz oblasti snabdevanja, saobraćaja, komunalnih delatnosti, zdravstva, školstva, lokalne privrede, kulture, životne sredine, rada lokalne samouprave...“ (Isto).

Značaj lokalnih programa primjećuju i Radojković i Miletić kada zaključuju da „su svi izgledi da radio kao medij masovnog komuniciranje neće u doglednoj budućnosti 'nenadano začutati', uprkos sve agresivnijoj audiovizuelnoj televizijskoj ponudi i očekivanom 'topljenju' medija masovnog komuniciranja u virtuelnom sve-

tu kompjuterske mreže. Najpre zbog čulne kompozicije čoveka (...) a zatim i zbog okretanja radija po različitim kriterijumima fragmentizovanoj publici u bezbrojnim lokalnim radio programima“ (Radojković, Miletić, 2005:141).

Zbog pomenutih specifičnosti i brojnih pozitivnih karakteristika koje omogućavaju javni servisi, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou, teoretičari, ali i najznačajnije međunarodne organizacije su saglasne o neophodnosti postojanja snažnih medija koji će poslovati u javnom interesu. Tako Veljanovski bilježi da evropska medijska politika podržava javni servis smatrajući ga i dalje javnim dobrom u svakoj državi i optimalnim okvirom za permanentnu javnu debatu o najvažnijim društvenim pitanjima, što doprinosi društvenoj koheziji. „Zbog toga najviši organi evropskih organizacija i institucija kao što su: Savet Evrope, OEBS, Evropski parlament, u svojim dokumentima podržavaju javni servis i preporučuju državama da učine ove medijske organizacije samoodrživim“ (2012:98). Kako je istakla i Nada Zgrabljic Rotar „javni mediji moraju biti javni forum u kojemu će se čuti svi glasovi društva. Na neki način, javni mediji su mediji zajednice (kao community mediji, samo na nacionalnoj razini)“, pri čemu uviđa da „Ideja javnog servisa polazi od tvrdnje da kriterij medijskog tržišta ne može u cjelosti zadovoljiti potrebe koje građani imaju kad je riječ o medijskim sadržajima i sudjelovanju u medijima“ (2011:99).

O posebnosti načina rada, ali i misije koju imaju javni servisi slično stanovište imaju i Prajs i Reboj. Između ostalog navodeći da „radio i televizija moraju da promoviraju umetnost i kulturu, predstavljaju postojeće radove i kulturne proizvode i podržavaju stvaranje originalnih dela: ... mediji javnog servisa moraju u svoju programsku šemu da uvrste i zabavne programe namenjene široj publici. Međutim, u tome se moraju razlikovati od komercijalnih medija. Mi očekujemo da programi medija javnog servisa ostave svoj trag“ (Prajs, Reboj, 2002:40). O samoj programskoj koncepciji i javnom interesu javnih medijskih servisa slično konstatuje i Veljanovski navodeći da je „kao oblik šire društvene uloge, kod javnih servisa ustanovljena praksa da su oni permanentna javna tribina o najvažnijim društvenim zbivanjima, dakle, mogućnost izjašnjavanja građana o političkim odlukama, postavljanje pitanja i dobijanje odgovora (2012:94). Takva uloga koja je propisana međunarodnim standardima i principima, zatim preporukama i pravilima, ali i zakonskim normama, dovoljno je obavezujuća za medije koji posluju kao javni servisi. Sa druge strane kako bilježi Zgrabljic Rotar „jaki javni mediji nemaju alternativu za demokratsko društvo“ (2011:100).

Stoga rasprava o značaju lokalnih javnih emitera za Crnu Goru i cjelokupni medijski sistem ne postavlja pitanje da su značajni ili ne, odnosno da li treba da postoje ili ne. Pitanje je koliko su slobodni, da li su dovoljno nezavisni i da li obavljaju profesionalno ulogu javnih medijskih servisa u interesu svih građana to jest u javnom interesu. Zbog ovih nedoumica analizirali smo aktuelnu situaciju u Crnoj Gori.



## Rezultati istraživanja

Kako bi sagledali u kakvom se položaju nalaze lokalni javni emiteri i kakva je njihova trenutna uloga u medijskom sistemu Crne Gore sproveli smo istraživanje koje obuhvata 11 od ukupno 14 emitera. Na anketni upitnik su odgovarali direktori medija iz Ulcinja, Bara, Budve, Tivta, Kotora i Herceg Novog sa juga Crne Gore i Rožaja, Andrijevice, Berana, Bijelog Polja i Pljevalja sa sjevera Crne Gore. U anketi nijesu učestvovali lokalni emiteri iz središnjeg dijela države Cetinje, Danilovgrad i Nikšić, što s obzirom na broj medija ne može da promijeni konačne rezultate.

Kako bi sagledali stvarnu situaciju u lokalnim javnim emiterima pripremljene su oblasti po kojima smo i postavljali pitanja. Prije svega su nas zanimale tehničke karakteristike radio i TV stanica, njihova opremljenost i stanje emisione i studijske opreme. Nakon toga smo se bazirali na kadrovsku strukturu odnosno stručnu spremu zaposlenih. Sledeća tema koja je obrađena je programska orijentacija ovih medija. Bavili smo se pitanjima koja se odnose na programske sadržaje, informativni program, forme i termine koji se najčešće javljaju. Osim toga, nastojali smo da ustanovimo koliko se u lokalnim sredinama istražuju pojedine teme, da li postoje neke prepreke i koji su problemi sa kojima se lokalni mediji suočavaju kada se bave istraživačkim novinarstvom. Još jedna oblast koju smo obradili jeste odnos medija sa nadležnim organima i institucijama. S obzirom na to da su osnivači ovih medija opštine bavili smo se pitanjem te relacije, zatim veze sa vladinim institucijama, regulatornim tijelima, ali i odnosom sa drugim medijima i nevladinim organizacijama. Na kraju smo jedan blok pitanja posvetili ocjenama i stavovima samih ispitanika prema ulozi i značaju medija na čijem su čelu za građane i lokalnu sredinu u kojoj emituju program.

Prva tema koju smo obradili ovim istraživanjem odnosi se na tehničke podatke zbog toga što je uglavnom riječ o medijima koji su nastajali prije više decenija. Često je u proteklom periodu dolazilo do izmjena regulative što je uzrokovalo neophodne intervencije i zamjenu opreme, pa i načina rada. Dok je sa druge strane i tehnička revolucija praćena pojavom novih medija podrazumijevala neophodna prilagođavanja.

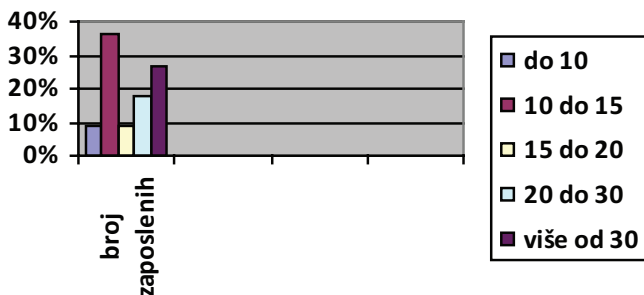
Kada se razmotri pitanje stanja emisione opreme u koju spadaju predajnici, linkovi i antenski sistem, na pet ponuđenih odgovora zapažamo da je najviše ispitanika svoju opremu ocijenilo kao dobru i to njih četiri, dok je ocjenu veoma dobro dalo njih tri. Sa druge strane po dva ispitanika smatraju da je njihova emisiona oprema u veoma lošem, odnosno lošem stanju.

Razmatrajući stanje studijske opreme među kojom su miks pult, kompjuteri za emitovanje programa, mikrofoni, slušalice i sl. zapažamo da je čak u četiri emitera ono okarakterisno kao loše, veoma loše je ocjenio jedan ispitanik, dok su po tri naveli da je dobro, odnosno veoma dobro.

Kod pitanja u kakvom je stanju ostala oprema sa kojom posluju u koju spadaju od kompjutera u redakciji do diktafona, foto aparata, kamera, mobilnih telefona i drugih tehničkih sredstava neophodnih za proizvodnju programa i rad u medijima, primjećujemo da je na tri odgovora ocjena dobro, po jedan su vema loše i loše, dok su po dva odgovora veoma dobro i odlično.

Osim tehničke opremljenosti zanimalo nas je koliko su javni emiteri pratili trend pojave i sve veće upotrebe novih medija. Tako smo zabilježili da trenutno nemaju sajt ili veb portal u Ulcinju, Rožajama, Andrijevići, Danilovgradu i na Cetinju, dok ostalih devet emitera ima internet izdanje.<sup>9</sup>

Naredna tema kojom smo se bavili u ovom istraživanju je kadrovsko stanje u lokalnim javnim emiterima. Kroz kvantitativnu analizu smo obavili pregled broja zaposlenih. Napravili smo pet kategorija u prvoj do deset zaposlenih je jedan emiter, u drugoj od 10 do 15 zaposlenih su četiri emitera, u trećoj od 15 do 20 zaposlenih je jedan emiter, dok su dva u kategoriji od 20 do 30 zaposlenih i tri medija imaju više od 30 zaposlenih (Grafikon 1.). Ovdje treba napomenuti da su u poslednjoj kategoriji emiteri koji u svom sastavu imaju i radio i televiziju.



**Grafikon 1. Broj zaposlenih**

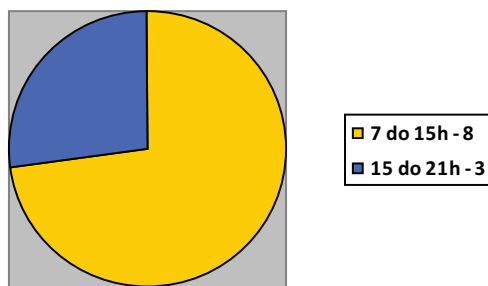
Posebna stavka kod analize kadra jeste i broj novinara i spikera, odnosno zaposlenih na poslovima koji predviđaju rad u redakciji. Zanimalo nas je koliko u odnosu na ukupan broj ima zaposlenih koji se bave isključivo novinarskim poslom, jer je poznato da su neophodni i radnici u režiji od tonaca do snimatelja, ali i drugo tehničko osoblje, kao i administrativni radnici kao i u svakom preduzeću. U prvoj kategoriji do pet novinara i spikera je zaposleno u dva medija, dok je u pet javnih emitera taj broj između pet i 10 i u četiri medija je na tim poslovima više od 10 zaposlenih. Imajući u vidu ove podatke možemo doći do zaključka da je riječ o ozbiljnim medijskim kućama koje se bave informativnom djelatnošću sudeći po broju angažovanih na novinarskim poslovima. Smatramo da je broj novinara u lokalnim sredinama posebno važna karakteristika jer se na taj način može adekvatno odgovoriti svim obavezama i zadacima koje treba da obavlja javni medijski servis.

<sup>9</sup> [www.radiobijelopolje.me](http://www.radiobijelopolje.me) (Bijelo Polje); [www.radioberane.me](http://www.radioberane.me) (Berane); [www.rtvppv.me](http://www.rtvppv.me) (Pljevlja); [www.rtniksic.com](http://www.rtniksic.com) (Nikšić); [www.barinfo.me](http://www.barinfo.me) (Bar); [www.radiotivat.com](http://www.radiotivat.com) (Tivat); [www.radiokotor.com](http://www.radiokotor.com) (Kotor); [www.radiohercegnovi.net](http://www.radiohercegnovi.net) (Herceg Novi); [www.rtvbudva.me](http://www.rtvbudva.me) (Budva).

Iako u većini medija dominantno preovladava kadar sa visokom stručnom spremom posebno smo obratili pažnju na broj onih zaposlenih sa diplomom novinara. Ustanovili smo da je u devet medija zaposleno do tri diplomirana novinara, a u dva medija je između tri i šest zaposlenih sa novinarstvom.

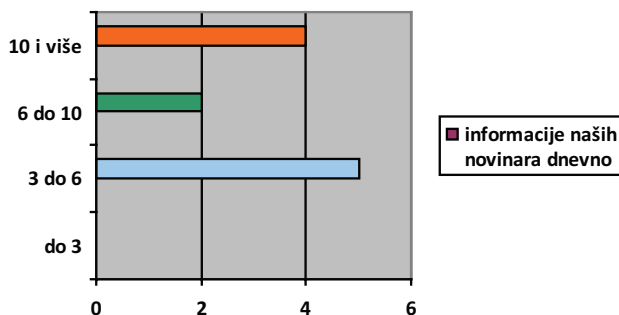
Naredna tema kojom smo se bavili u istraživanju je od izuzetne važnosti za samo pitanje da li su lokalni javni emiteri značajan činilac medijskog sistema Crne Gore i koliko su zapravo posvećeni funkciji javnog medijskog servisa. Naime, razmotrili smo programsku orijentaciju kako bi došli do podataka koja je programska koncepcija preovladala u pojedinim gradovima. Ustanovili smo da su svi odgovorili istovjetno da je to informativni program, a da nije bilo ni jedan odgovor za muzički ili komercijalni program.

Sledeća stavka bila je u kom periodu dana je informativni program dominantniji, pri čemu je napravljena podjela od 7 do 15 časova i od 15 do 21 čas. Većina je istakla da je to u prvom dijelu dana čak njih osam, dok je tri ispitanika navelo da je to uglavnom nakon 15 časova (Grafikon 2.).



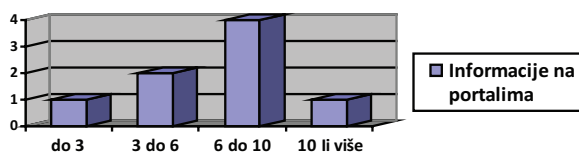
**Grafikon 2.** - *Informativni program*

Još jedno pitanje za koje smo smatrali da će umnogome ukazati na ulogu koju ovi mediji obavljaju u svojim gradovima jeste pitanje koliko se tokom dana objavi informacija vaših novinara. Bilo je četiri ponuđena odgovora pri čemu je dvoje zaokružilo da se objavi između šest i deset informacija, četvoro je navelo da je to više od 10, dok je pet ispitanika zaokružilo odgovor između tri i šest, a niko nije naveo do tri informacije (Grafikon 3.). Ovdje treba dodati da se pod ovim pitanjem nijesu podrazumijevale svakodnevne servisne informacije, već da se radi isključivo o vijestima koje se objave u programu. Tako se ovdje već primjećuje da svi emiteri uglavnom imaju autentične vijesti koje prikupljaju njihovi novinari na terenu ili do njih dolaze pomoću uzimanja izjava.



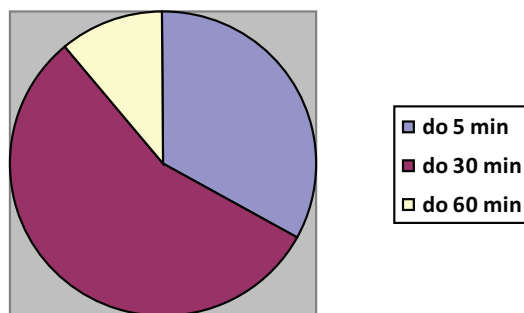
Grafikon 3. - Informacije naših novinara dnevno

S obzirom da većina emitera ima i svoje sajtove, odnosno veb portale, koji im služe kao *on line* izdanja postavili smo i pitanje koliko se autentičnih vijesti objavi u toku dana na sajtu. Dobili smo jedan odgovor da je to do tri vijesti, zatim dva odgovora da ih bude između tri i šest, od šest do 10 vijesti objavi se na četiri sajta i više od 10 je odgovorio jedan ispitanik (Grafikon 4.).



Grafikon 4. - Autentčne informacije na veb portalima

Pored pitanja o broju vijesti koje se prikupe i objave u radio programu i na portalu u toku dana ispitanici su dali odgovore i na to koje forme informativnih emisija se najčešće emituju. U jednostavnoj podjeli na kratke emisije u trajanju do pet minuta, srednje dužine do 30 minuta i duge emisije u trajanju dužem od 30 minuta ispitanici su mogli da zaokruže po dva odgovora. Tako je najviše odgovora za srednje 56%, zatim kratke 33% i najmanje za duge 11% odgovora (Grafikon 5.).



Grafikon 5. - Najčešće trajanje emisija

U okviru bloka pitanja o programu željeli smo da ustanovimo koliko su u lokalnim javnim emiterima posvećeni temama u lokalnoj zajednici. Postavili smo pitanje iz koje se oblasti najčešće objavljuju informacije na lokalnom nivou. U upitniku smo nabrojali više oblasti kojima su ispitanici mogli da dodjele od pet bodova za najčešće do jedan za najređe. Najviše ukupnih bodova su imale teme o lokalnoj upravi sa 28% od ukupnog broja, a nakon toga su privreda i kultura sa po 20% (tabela 1.). S obzirom da je riječ o informacijama koje dolaze sa lokalnog nivoa ovdje uviđamo koje teme su zastupljene u medijima, šta to zanima građane, ali i iz koje oblasti se najčešće odvijaju neka dešavanja.

Lokalna uprava	46	28%
Privreda	34	20%
Kultura	33	20%
Sport	16	10%
Obrazovanje	15	9%
Poljoprivreda	11	7%
Zdravstvo	10	6%
Politika	0	0%

**Tabela 1.** - *Informacije na lokalnom nivou*

Pošto smo ranije zaključili da većina emitera program bazira na emisijama koje traju oko 30 minuta analizirali smo i koje su oblasti najzastupljenije u takvim programskim sadržajima. U ponuđenu tabelu je moglo da se boduje sa pet za najčešće pa sve do jedan za one koje se najređe obrađuju u informativnim emisijama. Primjećujemo da se i u dužim informativnim emisijama koje se tiču lokalnih dešavanja najčešće emituju sadržaji o lokalnoj upravi sa 27%, pri čemu slijede kultura sa 22% pa tek onda obrazovanje 15% i sport sa 12% (Tabela 2.).

Lokalna uprava	45	27%
Kultura	36	22%
Obrazovanje	25	15%
Sport	19	12%
Privreda	17	10%
Zdravstvo	13	8%
Politika	8	5%
Poljoprivreda	2	1%

**Tabela 2.** - *Sadržaji koji se najčešće emituju u dužim informativnim emisijama*

Osim informativnog programa kod teme o konceptu po kome posluje neki javni emiter zanimalo nas je i koji muzički žanr dominira u programu iz prostog razloga što je muzika najdominantniji dio emitovanog programa na radiju. Ustanovili smo da se najčešće emituje domaća pop ili zabavna muzika i to je bio odgovor pet ispitanika odnosno 45%. Slijedi strana muzika kod četiri ili 36% emitera i domaća narodna muzika se najčešće emituje kod dva javna emitera to jest 18%. Primjećujemo da iako je bilo u ponudi kao muzika koja se najčešće emituje nije ni jednom zaokružena domaća folk muzika. Iako ne znači da je konstantno ovakav odnos pojedinih muzičkih žanrova koji se emituju kod crnogorskih javnih emitera prema odgovorima nadležnih u tim radio stanicama zapažamo da su navedene vrste muzike one koje se učestalije emituju u odnosu na ostale pravce.

Sledeće poglavlje kome smo posvetili nekoliko pitanja odnosi se na temu koja je veoma prisutna u raspravama o medijima na području jugozapadne Evrope, a to je istraživačko novinarstvo. Iako svjesni činjenice da postoje i prepreke i brojni nedostaci za bavljenje ozbiljnim istraživačkim radom posebno u lokalnim sredinama, sa druge strane smo podstaknuti činjenicom da u svakom demokratskom društvu postoji potreba da mediji otkrivaju nedostatke u interesu javnosti. Bilo da se radi o korupciji, pronevjerama, zloupotrebama i slično, mediji i novinari građanima treba na to da ukažu. Stoga nas je zanimalo da li postoji istraživačko novinarstvo na lokalnom nivou i koje su prepreke, odnosno šta se istražuje u Crnoj Gori.

Na pitanje „Koliko se vaš emiter bavi istraživačkim novinarstvom“ ponudili smo četiri odgovora od nedovoljno do veoma dovoljno. Primjećujemo da je najveći broj ispitanika smatrao da je to nedovoljno njih četiri. Dok je sličnu konstataciju „može više“ odabralo troje. Sa druge strane pozitivno se prema ovom pitanju odredilo četiri predstavnika lokalnih javnih emitera zaokruživši dovoljno dva puta i isto toliko veoma dovoljno (Tabela 3.).

Koliko se vaš emiter bavi istraživačkim novinarstvom		
1. Nedovoljno	4	36%
2. Može više	3	27%
3. Dovoljno	2	18%
4. Veoma dovoljno	2	18%

**Tabela 3. - Istraživačko novinarstvo**

Da bi utvrdili koliko je pojedinim medijima dovoljno istraživanja postavili smo i pitanje koliko se u tom trenutku istražuje tema u pojedinim gradovima. Nijednu temu je bio odgovor kod dvoje ispitanika, jednu temu su istraživala tri medija dok su čak šest medija pratila više od jedne teme (Tabela 4.).

Koliko trenutno istražujete tema		
1. Nijednu	2	18%
2. Jednu	3	27%
3. Više od jedne	6	55%

**Tabela 4.** - *Trenutno istraživanje*

Iako smo uočili da se u većini medija po riječima njihovih direktora istražuje u trenutku popunjavanja ankete po jedna ili više tema, sa druge strane ne treba zapostaviti ni odgovor da to nije dovoljno i da bi moglo više. Stoga je pitanje koje je već bilo pripremljeno na neki način pomoglo da dođemo do nekih odgovora i riješimo nastale nedoumice. Od ispitanika smo željeli da saznamo šta im najčešće nedostaje za istraživačko novinarstvo pri čemu smo naveli šest odgovora na koja su ispitanici mogli da daju ocjene od 5 za najčešće do 1 za najređe nedostatke. Primjećujemo da je najviše bodova dobila kategorija novčana sredstva, a da sa nešto manje slijede adekvatno obučeni kadrovi i nakon toga novinarska inicijativa (Tabela 5.).

Za istraživačko novinarstvo nam najčešće nedostaju		
1. Novčana sredstva	45	29%
2. Adekvatno obučeni kadrovi	40	26%
3. Novinarska inicijativa	31	20%
4. Medijske slobode	23	15%
5. Tehnička opremljenost	16	10%
6. Nešto drugo	0	0%

**Tabela 5.** - *Nedostaje za istraživanje*

Slično pitanje smo postavili kako bi saznali koje su to prepreke da se novinari više i češće bave istraživanjem. Ispitanici su odgovarali sa ocjenama od 5 za najčešće do 1 za najređe u tabeli na ponuđenih šest odgovora sa čime se najčešće suočavaju. Primjećujemo da je dominantna ista grupa pitanja sa najviše dodijeljenih ocjena kao najčešći problem. Naime, ispitanici su naveli u 27% izbjegavanje odgovora, zatim u 25% nedostupnost informacija i 22% prikrivanje informacija (Tabela 6.). Evidentno je da je najteže doći do informacija bilo da je riječ o tome da su one zbog nekog razloga nedostupne novinarima, odnosno javnosti ili da se čak prikrivaju na neki način, pri čemu se najčešće izbjegavaju direktni odgovori. Međutim, druga grupa odgovora o eventualnim pritiscima političkim, ekonomskim ili lokalne uprave nije u većoj mjeri zaokružena kao potencijalna prepreka za bavljenje istraživačkim novinarstvom. Ovakav rezultat se može tumačiti na više načina, ali najprije se može primijetiti da u lokalnim javnim medijima problem sa nedostupnošću informacija ne povezuju u

većoj mjeri sa bilo kakvim pritiskom. Osim toga zapaža se da je u najmanjem broju slučajeva pritisak od strane lokalne uprave što se može protumačiti da se ne uzima u obzir cjelokupni odnos prema emiteru, već direktno uplitanje u određenu situaciju. Sa druge strane kako u jednom istraživanju primjećuje Nigren (Nygren) teško je izmjeriti autonomiju profesije. U istraživanjima je moguće istražiti mišljenja novinara o njihovoj autonomiji bilo da je u pitanju autonomija u svakodnevnom obavljanju poslova ili uopštenije o uticajima u redakciji (2013:19/20). Stoga, ukoliko uticaji ili pritisci nijesu direktni, novinari ih u odgovorima i ne prepoznaju na pravi način.

<b>U istraživanju se najčešće suočavamo sa:</b>		
1. Izbjegavanjem odgovora	39	27%
2. Nedostupnošću informacija	37	25%
3. Prikrivanjem informacija	33	22%
4. Političkim pritiscima	18	12%
5. Ekonomskim pritiscima	15	10%
6. Pritiscima lokalne uprave	5	3%

**Tabela 6. - Najčešće se suočavamo**

Kako bi ustanovili učestalost istraživanja na terenu u velikoj mjeri mogu da nam posluže i podaci o tome koliko i kada se takve teme objave u programu. Postavili smo pitanje „Kada ste posljednji put objavili neki prilog, reportažu ili emisiju koju ste istraživali“. Na četiri ponuđena odgovora ispitanici su dali sljedeće odgovore: ovog mjeseca reklo je njih pet ili 45%, ove godine takođe pet ispitanika 45%, dok je jedan odgovorio prošle godine 10%, a nije bilo ni jedna stanica u kojoj je posljednje emitovanje bilo prije više godina (Tabela 7.).

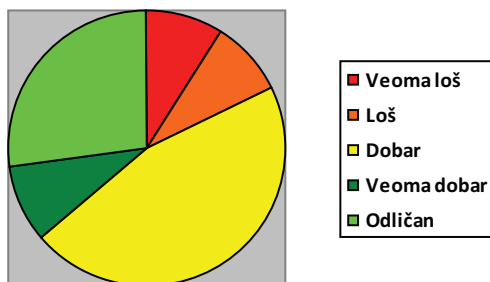
<b>Kad ste poslednji put objavili neki prilog, reportažu ili emisiju koju ste istraživali</b>		
1. ovog mjeseca	5	45%
2. ove godine	5	45%
3. prošle godine	1	10%
4. prije više godina	0	0%

**Tabela 7. - Posljednje emitovanje**

Naredna grupa pitanja kojom smo se bavili odnosi se na položaj lokalnih javnih emitera i njihovu ulogu u društvu. Zanimalo nas je kakav je odnos ovih medija sa osnivačima, regulatornim organima, vladom i državnim institucijama, ali i odnos sa građanima i NVO sektorom i drugim medijima u njihovom gradu po ocjeni direktora.

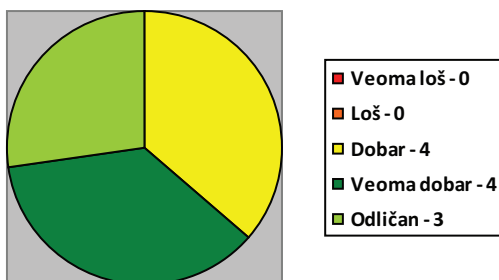


Na pitanje „Kako ocjenjujete odnos sa lokalnom upravom“ (osnivačem) - dobili smo po jedan odgovor veoma loš i loš, što je po 9%, dok je čak pet ispitanika ovaj odnos okarakterisalo kao dobar 45%, veoma dobar bio je jedan odgovor 9% i odličan je zaokružilo tri ispitanika to jest 27% (Grafikon 6.). Uzimajući u obzir činjenicu da je ovo izuzetno značajna stavka za funkcionisanje medija na lokalnom nivou iz razloga što ih osnivaju skupštine i finansiraju od sredstava građana, možemo zaključiti da se većina odredila pozitivno o ovoj relaciji. Pri čemu se ne smiju zapostaviti ni pojedinačni problemi koje su navele kolege jer od ovog odnosa u mnogome zavisi i sama priroda i način rada.



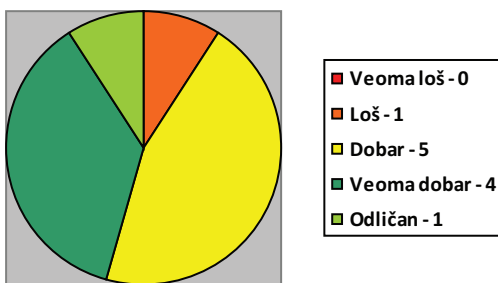
**Grafikon 6.** - Odnos sa osnivačem

Sa druge strane pitanje koje se odnosi na relaciju sa regulatornim organima nije u direktnoj vezi sa poslovanjem na lokalnom nivou, ali je važno zbog brojnih pravila i preporuka koje su usmjerene isključivo na javne emitere. Treba navesti da je Agencija za elektronske medije Crne Gore primarni regulator za lokalne javne emitere, ali da postoje polja za koja su nadležni i Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, kao i Radio-difuzni centar. Ovdje odmah uočavamo da nije bilo odgovora veoma loš i loš odnos, dok je odgovor dobar i veoma dobar zaokružilo po četiri ispitanika to jest po 36% i ostala tri su istakli da je odnos veoma dobar to je 27% (Grafikon 7.).



**Grafikon 7.** - Odnos sa regulatorima

Nešto je drugačija slika kada se analizira odnos sa nadležnim institucijama za oblast medija u koje spadaju Ministarstvo kulture, odnosno Direktorat za medije, ali i Vlada i druga ministarstva koja uređuju ovu oblast. Iako nije bilo odgovora pod veoma loš, jedan ispitanik je zaokružio odgovor loš što je 9%, najviše je bilo odgovora dobar i to pet ispitanika ili 45%, dok su njih četiri istakli da je veoma dobar to jest 36% i jedan je ocjenio kao odličan odnos 9% (Grafikon 8.).

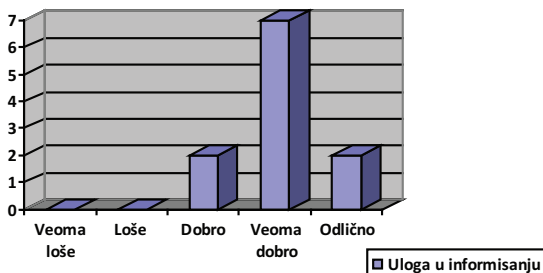


**Grafikon 8.** - Odnos sa nadležnim institucijama

Kada se analizira odnos koji mediji na lokalnom nivou imaju sa civilnim sektorom, to jest nevladinim organizacijama u njihovom gradu, zapažamo da je preovladao izuzetno pozitivan odgovor pri čemu je po pet ispitanika ocijenilo kao veoma dobar i odličan što je po 45%, dok je samo jedan od njih zaokružio odgovor dobar 9%.

U analizu smo uključili i pitanje „Kako ocjenjujete odnos sa drugim medijima u vašem gradu ili šire“ - jer smo htjeli da saznamo u kojoj mjeri se saraduje u gradovima i koliko mogu mediji međusobno da budu konkurencija, odnosno podrška. Za razliku od prethodnog pitanja ovdje su odgovori bili nešto drugačiji pa bilježimo po jedan odgovor za veoma loš i loš što je 9%, dok je čak pet ispitanika zaokružilo dobar 45% i njih četiri veoma dobar 36%. Nije bilo ocjene kao odličan.

Posljednji set pitanja u ovoj anketi se odnosi na ocjenu uloge lokalnih javnih medijskih servisa u lokalnoj zajednici i sredini u kojoj posluju. Prvo pitanje je glasilo „Kako ocjenjujete ulogu vašeg emitera u informisanju građana uopšte“. Ovdje smo dobili najviše odgovora pod veoma dobro čak sedam ispitanika, dok su po dva direktora smatrala da je dobra, odnosno odlična (Grafikon 9).



**Grafikon 9.** - Uloga u informisanju uopšte

Naredno pitanje u ovom setu bilo je „Kako ocjenjujete ulogu vašeg emitera u informisanju građana o lokalnim dešavanjima“. Ovdje smo dobili tri odgovora kao veoma dobro i preostalih osam smatra da je njihova uloga odlična. Očigledno da su se u lokalnim javnim emiterima opredijelili za informativnu djelatnost na lokalnom nivou i da najviše pažnje pridaju tom programskom segmentu zbog čega je i uslijedio odgovor da se njihova uloga smatra izuzetno značajnom u gradovima u kojima posluju.

Posljednje je bilo pitanje od kojeg smo očekivali da sagledavajući objektivno situaciju i potrebe građana u lokalnoj zajednici i javnog interesa direktori ocijene značaj postojanja medija na čijem su čelu. Dobili smo dva odgovora da je značajno, zatim veoma značajno jedan odgovor, dok je osam njih navelo izuzetno značajno postojanje. Iako je riječ o stavovima rukovodilaca ukupan broj pozitivnih ocjena nas još jednom upućuje na zaključak da lokalni javni emiteri obavljaju izuzetno značajnu ulogu koju u tim medijima prepoznaju.

## Zaključak

Društvo u Crnoj Gori je od početka '90-tih i uvođenja višepartizma u procesu tranzicije koja je zahvatila sve oblasti. Politički sistem je imao više prelomnih tačaka do danas samim činom formiranja novih državnih uređenja. U takvom okruženju ni medijski sistem nije ostao izolovan pa se potvrđuje stav koji iznosi Rabrenović A. da je i dalje u procesu tranzicije. Mediji u većinskom državnom vlasništvu su prvo dobili konkurenciju od strane komercijalnih medija, a nakon toga su započeli proces transformacije u javne radio-difuzne, a ubrzo i javne medijske servise. Obzirom na činjenicu da je javnim medijima namijenjena posebna uloga u ostvarivanju javnog interesa i poštovanju pominjanih principa ovaj proces je često nailazio na različite poteškoće. Naime, „zbog različitih razloga proces formiranja javnih medija se ne ostvaruje uvijek uspješno. Mogu biti dva razloga, Dahlgren (2002) prvi vidi u javnoj sferi, a posljedica je nedovoljnog pregovaranja i rasprava o vrijednostima i normama javnih servisa, pa građani i civilno društvo nisu sasvim upoznati s koristima i pravima koja im se tim konceptom osiguravaju te nisu dovoljno angažirani u kreiranju medijske politike. Drugi razlog karakterizira proces transformacije društva u kapitalistički sustav pri čemu često djeluju suprotni interesi između javnoga i privatnoga interesa kao i između provedbe medijskih zakona i zakona tržišta (Zgrabljčić, 2003:61). Ukoliko se zadržimo na ovim zapažanjima primjetićemo da je istovjetna situacija karakteristična i za Crnu Goru. Problemi sa kojima su suočeni javni medijski servisi na nacionalnom i lokalnom nivou su evidentni i prisutni u svim gradovima. Problem sa čestim izmjenama medijske regulative, zatim neadekvatne implementacije zakona, ali i problemi sa načinom finansiranja u velikoj mjeri otežavaju rad i obavljanje istinske javne uloge. Zapravo, kako su primjetili Prajs i Reboj (2002) da je od suštinske važnosti za dugoročni uspjeh jednog javnog servisa možda najvažniji pravi model finansiranja. Stoga, je potrebno u što kraćem roku uspostaviti adekvatan model koji će osigurati održiv sistem i osnažiti ulogu javnih medijskih servisa u Crnoj Gori.

Kako smo i kroz ovo istraživanje primijetili upravo su javni medijski servisi nosilac informativne djelatnosti. Lokalni javni emiteri koji pokrivaju skoro sve gradove u Crnoj Gori svojim programom trenutno su veoma značajna karika u medijskom lancu. Iz upitnika koji je imao nekoliko setova različitih oblasti došli smo do odgovora koji nam oslikavaju cjelokupnu situaciju.

Potvrdili smo hipotezu da su ovi mediji značajan činilac u crnogorskom medijskom sistemu i da su njihova uloga i funkcija od izuzetnog javnog interesa. Naime, očigledno je da su ovi mediji informativno orijentisani i da su programske koncepcije uspostavljene u skladu sa osnovnim principima o javnom servisu. Teme kojima se najčešće bave na lokalnom nivou su vezane za dešavanja u lokalnoj upravi, kulturi, privredi, sportu i druge oblasti koje su značajne za građane. Ovi mediji emituju najčešće emisije u trajanju do 30 minuta što upućuje i na zaključak da se programi ne sastoje od muzike i kratkih vijesti poput najčešćeg formata komercijalnih emitera. Osim toga veoma je značajan podatak da se u svim programima emituje veliki broj autentičnih informacija, to jest vijesti koje prikupe njihovi novinari. Tako na dnevnom nivou ni u jednom mediju ne objave manje od tri takve informacije, dok je najčešće bilo odgovora između tri i šest. Uzimajući u obzir da se u ovu kategoriju nijesu ubrajale svakodnevne servisne informacije i da na lokalnom nivou u malim sredinama nema mnogo aktuelnih dešavanja smatramo da je i ovo važan pokazatelj značaja i uloge koju lokalni javni emiteri obavljaju. Posebno važna stavka u tranziciji iz radio-difuznih u medijske servise je i sve veća upotreba novih medija u ovim redakcijama. Tako smo zabilježili da većina emitera ima veb portale koji su u svakodnevnoj upotrebi i služe kao onlajn izdanje dnevnih vijesti. Ovakav pristup novim tehnologijama i konvergencija kojoj su emiteri pristupili dovoljno govori o stepenu razvoja i zainteresovanosti da se pomoću novih medija ostvaruju i nove mogućnosti u interesu građana. Što potvrđuje i broj od šest do deset autentičnih informacija koje se objave u toku dana na njihovim portalima, takođe bez uračunavanja servisnih informacija.

Osim toga ukupan broj zaposlenih, kao i broj angažovanih na novinarskim poslovima govori u prilog tome da je riječ o ozbiljnim medijskim kućama koje su posvetile pažnju obavljanja javne djelatnosti u interesu građana. Posebno je potrebno u zaključku istaći da smo došli i do podataka da se u svim medijima koji su bili predmet analize bave istraživačkim novinarstvom. To smo uvidjeli iz seta pitanja koji je tretirao ovu temu, pri čemu je zaključeno da skoro polovina ispitanika smatra da može više da se radi na tom polju, ali i da je kod polovine objavljena neka tema koja je istražena u mjesecu anketiranja. Osim toga u trenutku ispitivanja čak kod devet medija je u toku jedno ili više istraživanja na terenu. Da se na lokalnom nivou bave istraživanjima sigurno potvrđuje i pitanje o nedostacima i problemima sa kojima se suočavaju. Zapravo, navodeći da nešto nedostaje ispitanici su potvrdili odgovore da se bave istraživanjem. Tako smo primijetili da za istraživanje najčešće nedostaju novčana sredstva i adekvatno obučeni kadrovi, a da se najčešće suočavaju sa izbjegavanjem odgovora, nedostupnošću ili prikrivanjem informacija, dok su pritisci manji problem.

Pored programske koncepcije zaključili smo da su se lokalni javni emiteri u dovoljnoj mjeri tehnički opremili i da svoje kapacitete ispitanici uglavnom ocjenju-

ju kao dobre. Svakako je neupitno da se kroz neprestani razvoj tahničkih sredstava mijenjaju i potrebe u medijima, ali su to pitanja koja se uvijek mogu rješavati uz adekvatan pristup.

Još jedan zaključak koji izvodimo iz istraživanja jeste da su u ovim medijima saradnju sa drugim institucijama okarakterisali uglavnom kao dobru i da sudeći prema odgovorima relacije sa lokalnom upravom i regulatorima u većini slučajeva dobro funkcionišu. Odnos sa nevladinim sektorom je ocijenjen veoma pozitivno, dok je primijećena oscilacija u ocjeni sa nadležnim ministarstvom i u pojedinim slučajevima sa drugim medijima.

Imajući u vidu konkretne podatke i poznavajući prilike u kojima funkcionišu lokalni javni emiteri, ali i na osnovu odgovora na poslednji set pitanja ostaje da zaključimo da je njihovo postojanje za lokalne sredine od izuzetne važnosti u informativnom smislu, da su njihovi programi veoma korisni za građane i da u potpunosti posluju u javnom interesu. Lokalni javni emiteri su javni medijski servisi koji svoju ulogu obavljaju na lokalnom nivou kroz radio i TV program i globalno je rasprostriru kroz internet portale i stoga su izuzetno značajni činilci medijskog sistema Crne Gore.

## Literatura

- Hallin, D., Mancini, P. (2004). *Comparing Media Systems, Three Models of media and Politics*, Cambridge University Press, New York
- Hardy, J. (2008). *Western Media Systems*, Routledge, London, New York
- Klarić, D. (2014). Finansiranje lokalnih javnih emitera u vremenu krize na primjeru Radio televizije Budva, u *Media and Communication/Mediji i komunikacije*, br. 1, jun, Akademija društvenih nauka, Bijelo Polje
- Nygren, G. (2013). Professionalization and autonomy, in Ankina, M., Dobek-Ostrowska, B., Nygren, G. *Journalist in three media systems: Polish, Russian and Swedish journalists about values and ideals, daily practice and the future*, Journalism Faculty Lomonosov Moscow State University, Moscow
- Mancini, P. (2014). Public Service Media and the Political System, u *Media and Communication/Mediji i komunikacije*, br. 2, novembar, Akademija društvenih nauka, Bijelo Polje
- Prajs, M.E., Reboj, M. (2002). *Radio-difuzija javnog servisa u tranziciji*, Samizdat B92, Beograd
- Rabrenović, A. (2014). *Medijski sistem Crne Gore u tranziciji*, doktorska disertacija odbranjena na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd
- Rabrenović, A. (2015). Transformacija državnih elektronskih medija u javne servise u Crnoj Gori, u *Media and Communication/Mediji i komunikacije*, br. 3, jun, Akademija društvenih nauka, Bijelo Polje
- Radojković, M., Miletić, M. (2005). *Komuniciranje, mediji i društvo*, Stylos, Novi Sad

- Ugrinić, A., Veljanovski, R. (2014). *Savremeni radio sa praktikumom radio novinarstva*, FPN, Čigoja štampa, Beograd
- ULESCG (2015). Tražimo konkretne izmjene zakona a ne kozmetičke intervencije, [http://ules.me/cg/index.php?option=com\\_content&task=view&id=64&Itemid=1](http://ules.me/cg/index.php?option=com_content&task=view&id=64&Itemid=1), posjećeno 1. oktobar 2015.
- Veljanovski, R. (2012). *Medijski sistem Srbije*, FPN, Čigoja štampa, Beograd
- Veljanovski, R. (2005). *Javni RTV servis u službi građana*, CLIO; Beograd
- Zgrabljic Rotar, N. (2011). Mediji kao platforma demokratskog diskursa, u Peruško, Z. et al. Hrvatski medijski sustav prema UNESCO-ovim indikatorima medijskog razvoja, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- Zakon o elektronskim medijima, „Sl. list Crne Gore“, br. 46/10 od 06.08.2010, 40/11 od 08.08.2011, 53/11 od 11.11.2011).